

ZMIANY W UŻYTKOWANIU ZIEMI ROLNICZEJ W POLSCE

Stanisław Urban

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Abstrakt. W artykule przedstawiono zmiany w strukturze użytków i zasiewów w Polsce, jakie miały miejsce w okresie lat 1938-2007. Obliczono też wskaźniki intensywności organizacji produkcji roślinnej, posługując się metodą Kopcia oraz określono poziom intensywności. Wskazano też na główne czynniki, które spowodowały zaistnienie tych zmian.

Słowa kluczowe: struktura użytków rolnych, struktura zasiewów, grunty rolne, intensywność, wskaźniki intensywności organizacji produkcji roślinnej, poziom intensywności

WSTĘP

Ziemia jest najważniejszym środkiem produkcji w rolnictwie. Zasoby ziemi użytkowanej rolniczo ocenia się uwzględniając jej ilość i jakość. Powierzchnia ogólna ziemi użytkowanej rolniczo obejmuje: użytki rolne, lasy, wody, inne użytki i nieużytki. Grunty rolne to: użytki rolne, grunty pod stawami rybnymi, tereny pod rolniczymi budynkami gospodarczymi i inwentarskimi, obszary pasów wiatrochronnych, tereny ogródków działkowych i urządzeń przeciwozryjnych. Do użytków rolnych należą: grunty orne, sady, łąki i pastwiska trwałe, a także użytki rolne czasowo, z różnych przyczyn wyłączone z użytkowania rolniczego, jak np. odłogi.

Wyżej wymieniono najważniejsze kategorie dotyczące ziemi użytkowanej rolniczo, które obowiązują w przepisach prawnych i w statystyce [Rychlik i Kosieradzki 1981]. Oceny użytkowania ziemi rolniczej dokonano na podstawie powierzchni poszczególnych użytków i zasiewów oraz struktury użytków rolnych i zasiewów. Za podstawę przyjęto dane statystyczne opublikowane w Rocznikach statystycznych GUS. Badania objęto lata 1938-2007, wybierając daty co pięć lat. Dla wybranych lat ustalono też stopień intensywności produkcji roślinnej obliczony metodą Kopcia.

UŻYTKI ROLNE I ICH STRUKTURA

Powierzchnia i struktura użytków rolnych charakteryzują się dużą zmiennością (tab. 1). W latach 1946-2007 powierzchnia ogólna użytków rolnych w Polsce uległa zmniejszeniu z 20 440 tys. ha do 16 177 tys. ha, czyli o 20,86%. Szczególnie duże ubytki ziemi rolniczej miały miejsce po 1995 roku. Powierzchnia gruntów ornych w tym czasie zmniejszyła się z 15 986 tys. ha do 11 869 tys. ha, czyli o 25,75%. Skala ubytku powierzchni gruntów ornych była więc większa aniżeli w przypadku użytków rolnych.

Tabela 1. Powierzchnia użytków rolnych i ich struktura w Polsce
Table 1. Agriculturally utilized area and its structure in Poland

Wyszczególnienie Specification	1938	1946	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2007
Użytki rolne (tys. ha) Agricultural acreage (thous. ha)	25 589	20 440	20 403	20 403	20 403	19 946	19 543	19 209	18 947	18 844	18 784	17 934	17 812	15 906	16 177
Grunty orne (tys. ha) Arable land (thous. ha)	18 557	15 986	15 405	15 392	15 961	15 437	15 088	14 781	14 621	14 511	14 242	13 886	13 683	12 222	11 869
Struktura użytków (%) Structure of agriculturally utilized (%)															
Użytki rolne ogółem Agricultural acreage in thousands total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
grunty orne arable land	72,5	78,2	78,2	78,2	78,2	77,4	77,2	76,9	77,2	75,8	77,0	77,4	76,8	76,8	73,4
sady orchards	2,2	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2	1,6	1,5	1,4	1,4	1,6	1,4	1,9	2,1
łąki meadows	14,8	11,7	11,6	11,7	11,7	12,2	12,9	13,2	13,2	13,4	13,2	12,6	14,1	15,9	15,4
pastwiska pastures	10,5	8,6	8,7	8,7	8,8	9,2	8,7	8,3	8,1	8,2	8,4	8,4	7,7	5,4	9,1
Pozostałe Others	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1,2	–	–	–	–

Uwaga: – brak danych.
Źródło: Roczniki statystyczne [1938-2008].
Note: – lack of data.
Source: Statistical year book [1938-2008].

Zmiany w strukturze zasiewów w latach 1946-1960 były niewielkie. Później jednak nabrały przyspieszonego tempa. Wystąpiły tendencje do spadku udziału gruntów ornych, zwłaszcza w ostatnim okresie. Po spadku udziału sadów w strukturze użytków rolnych w latach 1946-1970, udział ich w późniejszym okresie zwiększył się, zwłaszcza w latach ostatnich. Wystąpiła też tendencja wzrostowa udziału łąk, mająca względnie stały charakter. Natomiast stosunkowo stabilny udział pastwisk po ostrym spadku w latach 2000-2005, w ostatnim czasie znacznie wzrósł, przewyższając poziom z lat wcześniejszych i zbliżając się do maksymalnego stanu w 1965 roku.

Zmiany w strukturze użytków, w tym zwłaszcza wzrost udziału łąk i pastwisk wiąże się z przystąpieniem Polski w 2004 roku do Unii Europejskiej i możliwością korzystania przez polskich rolników z dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych. Spadek udziału gruntów ornych w strukturze użytków z jednoczesnym wzrostem udziału trwałych użytków zielonych, nie związanym z wyraźnym zwiększeniem się pogłowia zwierząt gospodarskich trawożernych (bydło, owce, konie), można traktować jako przejaw ekstensyfikacji produkcji rolnej roślinnej.

STRUKTURA ZASIEWÓW

Struktura zasiewów ma duży wpływ na jakość wykorzystania ziemi rolniczej. W analizowanym okresie ulegała ona ciągłym zmianom (tab. 2). Największy udział w zasiewach miały zboża. Ich udział w 1946 roku wynosił 60,1% i był stabilny do 1960 roku. W latach 1965-1985 spadł do około 55%, a następnie wzrastał w latach 2000 oraz następnych przekroczył 70%. Tak znaczny wzrost udziału zbóż w zasiewach ogółem nie jest korzystny, gdyż uniemożliwia stosowanie poprawnego płodozmianu i powoduje jednostronne wyczerpanie gleb oraz rozszerzanie się chorób grzybowych. Wśród zbóż początkowo główną rolę odgrywało żyto, a od 2000 roku – pszenica. W analizowanym okresie, w strukturze zasiewów rósł udział pszenicy, jęczmienia i mieszanek zbożowych. Od 1990 roku w statystyce również zostało uwzględnione pszenizyto, którego udział szybko wzrastał. Spadał natomiast udział w zasiewach żyta i owsa. Rolnicy zaczęli zwiększać powierzchnię uprawy głównie pszenicy ozimej, a w mniejszym stopniu – jarej. Natomiast w przypadku jęczmienia wystąpiła sytuacja odwrotna – rósł udział w zasiewach upraw jęczmienia jarego, a w znacznie mniejszym tempie – ozimego.

Tabela 2. Struktura zasiewów (%)
Table 2. Structure of cropland (%)

Ziemiopłody Crops	1938 w granicach dawnych within former boundaries	1946	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Ogółem Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zbożowe Cereals	66,3	60,1	63,6	60,8	60,2	55,7	55,8	53,6	54,1	56,8	59,9	66,5	71,0	74,4	72,9
4 zboża 4 cereals	63,0	56,3	60,6	57,5	57,7	53,4	52,5	49,5	48,0	49,9	51,0	55,2	57,4	57,9	56,8
Pszenica Wheat	10,0	7,0	9,9	9,3	8,9	10,8	13,3	12,6	11,1	13,0	16,0	18,7	21,2	19,8	18,4
ozima winter wheat	8,7	5,4	6,6	7,1	6,9	9,0	12,1	9,7	9,4	10,5	11,6	14,3	15,7	16,5	15,5
jara spring wheat	1,3	1,6	3,3	2,2	2,0	1,8	1,2	2,8	1,6	2,5	4,4	4,4	5,5	3,3	2,9
Żyto Rye	33,4	30,8	33,8	32,2	33,4	29,3	22,8	19,0	20,9	21,3	16,2	19,0	17,2	12,6	11,5
Jęczmień Barley	6,7	7,5	5,6	5,3	4,7	4,6	6,2	9,1	9,1	8,6	8,2	8,1	8,8	9,9	10,8

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ozimy winter barley	0,1	–	0,4	0,6	0,4	0,3	0,2	0,2	1,0	1,0	1,3	1,5	1,1	1,2	1,5
jary spring barley	6,6	–	5,2	4,7	4,3	4,3	6,0	8,9	8,1	7,6	6,9	6,7	7,7	8,7	9,2
Owies Oats	12,9	11,0	11,3	11,7	10,7	8,7	10,2	8,8	6,9	6,9	5,2	4,6	4,6	4,8	5,1
Pszenżyto Triticale	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5,3	4,8	5,6	10,7	11,0
Mieszanki zbożowe Cereal mixed	0,7	2,5	1,8	1,7	1,7	1,8	2,7	3,7	5,1	6,4	8,2	10,6	11,9	12,8	13,1
Gryka i proso Buckwheat and millet	2,1	1,3	1,2	1,1	0,7	0,5	0,6	0,3	0,9	0,4	0,3	0,3	0,5	0,7	0,7
Kukurydza na ziarno Maize for grain	0,5	–	0,0	0,5	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,4	0,4	1,2	3,0	2,3
Strączkowe na ziarno Pulses	–	–	3,8	3,8	2,3	2,5	2,0	1,6	1,3	2,1	2,2	1,1	1,1	1,1	1,2
jadalne edible	1,0	0,4	0,7	0,7	0,3	0,5	0,4	0,3	0,5	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
pastewne feed	–	–	3,1	3,1	2,0	2,0	1,6	1,3	0,8	1,7	1,8	0,7	0,7	0,8	0,9
Ziemniaki Patatoes	17,2	16,6	17,4	17,6	18,8	18,3	18,3	17,6	16,2	14,5	12,9	11,8	10,1	8,9	5,0
Przemysłowe Industrial	–	–	4,1	5,1	4,7	6,4	6,2	6,6	6,6	7,0	7,2	8,2	6,5	7,9	9,6
Buraki cukrowe Sugar beets	0,9	1,7	1,9	2,5	2,6	3,1	2,7	3,4	3,2	3,0	3,1	3,0	2,7	2,6	2,2
Oleiste Oil-bearing	–	–	1,1	1,3	0,9	1,9	2,2	2,2	2,3	3,3	3,7	4,9	3,6	5,1	7,2
Rzepak i rzepik Rape and turmp rape	0,4	0,2	1,0	0,9	0,7	1,8	2,0	2,1	2,2	3,2	3,5	4,7	3,6	4,9	7,0
Inne oleiste Other oil plants	–	–	0,1	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,04	–	0,2
Włókniste Fibrous	1,0	0,3	0,9	0,9	0,8	0,9	0,8	0,6	0,6	0,3	0,2	0,1	0,04	0,06	0,03
Len Flex	0,8	0,2	0,8	0,8	0,6	0,7	0,7	0,5	0,6	0,3	0,2	0,1	0,03	0,05	0,02
Konopie Hemp	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,03	0,001	0,0	0,0	0,01	0,01	0,01
Inne przemysłowe Other industrial crops	–	–	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
tytoń tobacco	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
chmiel hop	0,02	–	0,00	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01	0,02	0,02
Pastewne Feed crops	–	–	9,3	10,6	11,5	14,2	14,3	17,2	18,1	16,1	14,1	8,4	7,4	7,5	7,6
okopowe root plants	–	–	1,6	1,2	1,3	1,6	1,8	1,7	1,8	1,6	1,4	1,1	1,0	0,4	0,3

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Motylkowe Papilionaceus crops	–	–	3,0	4,8	4,8	6,1	6,6	7,7	6,3	6,6	5,5	3,0	2,6	0,8	0,7
Kukurydza na pasze Maize for feeds	–	–	–	0,1	0,7	0,8	1,0	3,0	4,6	2,1	2,3	0,9	1,3	2,9	3,2
Pozostałe uprawy Other crops	–	–	1,8	2,1	2,5	2,9	3,5	3,5	3,7	3,5	3,7	3,4	3,9	3,9	3,8
warzywa field vegetables	–	0,3	0,9	1,0	1,2	1,5	1,7	1,7	1,8	2,3	1,8	1,9	2,0	2,0	1,9

Uwaga: „–” brak danych.

Źródło: Roczniki statystyczne [1938-2008].

Note: “–” lack of data.

Source: Statistical year book [1938-2008].

Uprawy gryki i prosa, zaliczone do roślin zbożowych, miały duży udział w strukturze zasiewów w okresie przedwojennym i tuż po II wojnie światowej uległy znacznemu ograniczeniu, by – poczynając od 2000 roku – wykazywać słabe tendencje wzrostowe.

Uprawa kukurydzy na ziarno, występowała przed wojną w niewielkiej skali w Małopolsce Wschodniej. Rosła w latach 2000-2005, ale ostatnio wykazała znaczny spadek. Wiąże się to z dużą zawodnością uprawy tej rośliny w naszych warunkach klimatycznych oraz wysoką energochłonnością produkcji, związaną z kosztami dosuszania ziaren.

Ogólnie można stwierdzić, że zmiany w wewnętrznej strukturze zasiewów roślin zbożowych zmierzają do wzrostu udziału zbóż wyższej plonującej przy ograniczaniu upraw słabiej plonujących.

Uprawa roślin strączkowych na ziarno, których udział w strukturze zasiewów w latach pięćdziesiątych XX wieku wynosił 3,8%, uległ zmniejszeniu do 1,1%. Zmniejszyło się zainteresowanie rolników uprawą zarówno strączkowych jadalnych, jak i pastewnych, przy czym skala spadku była znacznie większa w przypadku roślin strączkowych pastewnych.

Największe były zmiany udziału ziemniaków w strukturze zasiewów. W okresie powojennym początkowo udział ten rósł, by w 1960 roku osiągnąć najwyższą wartość, wynoszącą 18,8%. W latach następnych udział ten spadł, by w 2007 roku osiągnąć wartość 5%. Tak duży spadek powierzchni uprawy ziemniaków został spowodowany rezygnacją z ich zużycia na pasze ze względu na wysoką energochłonność i kosztocłonność. Również zrezygnowano z ziemniaków jako surowca do produkcji alkoholu, zastępując go zbożami, zwłaszcza kukurydzą.

Natomiast poważny wzrost udziału w zasiewach nastąpił w przypadku roślin przemysłowych. Ich udział w strukturze zasiewów w analizowanym okresie wzrósł z około 3% do prawie 10%. Jednocześnie poważnej zmianie uległa wewnętrzna struktura zasiewów roślin przemysłowych. Udział buraków cukrowych w strukturze zasiewów rósł od 0,9% w 1938 roku do 3,4% w 1975 roku. Później stopniowo zmniejszał się do 2,2% w 2007 roku. Zmniejszenie powierzchni uprawy rekompensuje wzrost plonów oraz zawartości cukru w korzeniach buraków. Tendencje do zmniejszenia uprawy buraków cukrowych wiążą się z nadprodukcją cukru w świecie oraz dążeniem Unii Europejskiej do ograniczenia produkcji cukru z buraków. Rozwija się natomiast uprawa roślin ole-

istych, których w 1946 roku udział w strukturze zasiewów wynosił 0,2%, a do 2007 roku zwiększył się do 7,2%. Główną rośliną oleistą w Polsce jest rzepak i rzepik. Inne rośliny oleiste odgrywają rolę marginalną.

Zmniejszyło się znaczenie gospodarcze roślin włóknistych (lnu i konopi). Ich udział w strukturze zasiewów w 1938 roku wynosił około 1%, w tym lnu 0,8%. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku udział roślin włóknistych w zasiewach osiągnął 0,9%, by później zmniejszyć się do 0,03% w 2007 roku. Zmniejszenie powierzchni uprawy roślin i konopi jest następstwem upowszechniania tkanin sztucznych oraz taniego importu włókien naturalnych, w tym również lnianych. Spośród innych roślin przemysłowych w Polsce jest uprawiany tytoń i chmiel. Ich produkcja początkowo rosła, by osiągnąć najwyższy udział w strukturze zasiewów w latach 1965-1980, wynoszący 0,5%. Później udział ten się zmniejszył i w 2007 roku wynosił tylko 0,1%. Większość powierzchni uprawy innych roślin przemysłowych zajmuje tytoń. Zmniejszenie uprawy tytoniu i chmielu powoduje zwiększony import do Polski surowców zagranicznych.

Uprawy roślin pastewnych polowych w statystyce uwzględnia się od 1950 roku. Ich udział w strukturze zasiewów w latach 1950-1980 rósł z 9,3% do 18,1%, by później spadać do 7,4% w 2000 roku i później nieznacznie tylko rosnąć. W strukturze wewnętrznej zasiewów roślin pastewnych zaszły istotne zmiany. Do 2000 roku pierwsze miejsce zajmowały rośliny motylkowe, które później zastąpiła kukurydza na paszę. Udział w zasiewach roślin pastewnych motylkowych mieścił się w granicach 7,7-0,7%, a kukurydzy na paszę – w granicach 4,6-0,1%. Najbardziej zmniejszył się udział w zasiewach roślin pastewnych okopowych: z 1,8% w 1980 roku do 0,3% w 2007 roku. Zmniejszenie powierzchni uprawy roślin pastewnych wiąże się ze zmniejszeniem pogłowia zwierząt gospodarskich, głównie bydła i koni.

Wzrosło zainteresowanie rolników uprawą innych roślin ujętych w statystyce jako pozostałe uprawy. Ich udział w strukturze zasiewów stopniowo wzrastał od 1,8 do 3,8%. Główną rolę w tej grupie roślin uprawnych odgrywają warzywa, których udział w strukturze zasiewów rósł od 0,3% w 1946 roku do 1,9% w 2007 roku, przy czym najwyższą wartość osiągnął w 1985 roku (2,3%). Rozwój uprawy warzyw wiąże się ze wzrostem ich znaczenia w odżywianiu ludzi. Natomiast wzrost powierzchni uprawy innych roślin uprawnych (np. ziół, roślin ozdobnych) wiąże się z poszukiwaniem roślin zaspokajających nie tylko potrzeby żywieniowe, lecz także inne, np. estetyczne. Wydaje się, że rola tej grupy roślin uprawnych będzie nadal się zwiększać.

INTENSYWNOŚĆ ORGANIZACJI PRODUKCJI ROŚLINNEJ

Intensywność oznacza natężenie jakiegoś zjawiska lub działalności albo stosunek elementów zmiennych do elementów stałych w danym rodzaju działalności. W rolnictwie czynnikiem najbardziej stabilnym jest ziemia, stąd przez intensywność rozumie się poziom zaangażowania (sumę) pracy żywej i uprzedmiotowionej przypadającej na jednostkę powierzchni [Krusze 1976].

Produkcja lub gospodarstwo rolne są wtedy intensywne, jeśli charakteryzują się dużym nakładem środków produkcji i pracy na 1 ha, natomiast ekstensywne jest gospodarstwo (produkcja) charakteryzujące się małym nakładem pracy i środków produkcji na jednostkę powierzchni [Rychlik i Kosieradzki 1981].

Istnieje kilka metod punktowej oceny intensywności gospodarstw rolnych. W niniejszym artykule zastosowano metodę opracowaną przez Bohdana Kopcia [1983]. Przyjęto więc, że intensywność organizacji oznacza udział roślin praco- i nakładochłonnych w strukturze zasiewów [Rychlik i Kosieradzki 1981]. W opracowaniu przyjęto wskaźniki intensywności organizacji proponowane przez Kopcia dla III stopnia zagospodarowania [Kopeć 1983]. W przypadku pozostałych roślin przemysłowych przyjęto wskaźniki 2,5, analogicznie jak w przypadku lnu i konopi.

W tabeli 3 podano wartość wskaźników intensywności organizacji produkcji roślinnej, z których najniższą odnotowano w 1946 roku. W następstwie zniszczeń wojennych ta intensywność uległa zmniejszeniu i była tylko nieznacznie niższa aniżeli w 1938 roku. W latach 1946-1975 intensywność produkcji roślinnej stopniowo rosła, by w 1975 roku osiągnąć wartość najwyższą, wynoszącą 144,62 pkt. Później produkcja roślinna uległa stopniowej ekstensyfikacji, co potwierdzają coraz mniejsze wartości wskaźników intensywności. W 2007 roku wartość wskaźnika intensywności produkcji roślinnej wynosiła 115,25 pkt, czyli była tylko nieznacznie wyższa aniżeli w latach 1938 i 1946.

Tabela 3. Wskaźniki intensywności produkcji roślinnej według Kopcia
Table 3. Intensity index of plant production according to Kopeć

Lata Years	Wskaźniki intensywności produkcji roślinnej Intensity index of plant production	Poziom intensywności organizacji produkcji roślinnej Intensity level of organisation of plant production
1938 w granicach dawnych within the former boundaries	112,74	średni niższy – medium lower
1946	110,67	średni niższy – medium lower
1950	133,54	średni wyższy – medium higher
1955	134,44	średni wyższy – medium higher
1960	139,06	średni wyższy – medium higher
1965	141,30	wysoki 1 – high 1
1970	142,26	wysoki 1 – high 1
1975	144,62	wysoki 1 – high 1
1980	141,66	wysoki 1 – high 1
1985	139,40	średni wyższy – medium higher
1990	132,68	średni wyższy – medium higher
1995	132,15	średni wyższy – medium higher
2000	127,77	średni wyższy – medium higher
2005	128,10	średni wyższy – medium higher
2007	115,25	średni niższy – medium lower

Źródło: obliczenia własne.
Source: own studies.

Skalę poziomu intensywności organizacji produkcji roślinnej ustalono na wysoką 1 w latach 1965-1980. W pozostałych latach poziom ten oceniono jako średni wyższy, a w latach 1938, 1946 i 2007 jako średni.

ZAKOŃCZENIE

W okresie powojennym w Polsce zachodziły istotne zmiany w użytkowaniu ziemi na potrzeby rolnictwa. Powierzchnie użytków rolnych i gruntów ornych uległy w tym czasie poważnemu zmniejszeniu. W strukturze użytków w ostatnich latach zmniejszał się udział gruntów ornych, a zwiększył udział sadów i trwałych użytków zielonych, czyli łąk i pastwisk.

Zmiany w strukturze zasiewów miały bardzo zróżnicowany i wielokierunkowy charakter. Główne kierunki tych zmian to początkowo spadek, a później wzrost udziału zbóż w strukturze zasiewów, w tym wzrost powierzchni uprawy gatunków zbóż dających większe plony, a zmniejszenie powierzchni uprawy zbóż niskoplonujących. Zmniejszeniu uległ udział w zasiewach ziemniaków oraz w ostatnich latach – roślin pastewnych. W strukturze zasiewów wzrósł udział roślin przemysłowych, przy czym ograniczeniu uległy uprawy buraków cukrowych, włóknistych i innych przemysłowych, tj. tytoniu i chmielu, a powiększył się udział oleistych, w tym rzepaku i rzepiku. W zasiewach zwiększył się też udział pozostałych upraw, w tym warzyw polowych.

Rolnicy coraz częściej rezygnują z uprawy takich tradycyjnych roślin, jak: żyto, owies, ziemniaki, gryka, proso, len, konopie. Ich miejsce zajmują nowe rośliny uprawne, jak: pszenżyto, kukurydza czy nowe gatunki warzyw oraz ziół.

Do 1975 roku intensywność organizacji produkcji roślinnej rosła, natomiast w następnych latach wyraźnie spadała, zwłaszcza w okresie 2005-2007. Poziom intensywności produkcji roślinnej określonej metodą Kopcza, w latach 1965-1980 był wysoki, natomiast w pozostałych analizowanych latach średni, przy czym najniższe wartości w ocenie punktowej osiągał w latach: 1938, 1946 i 2007.

Na zmiany w wykorzystaniu ziemi rolniczej wpływały różne czynniki, np. zmniejszanie zasobów siły roboczej, zmiany popytu czy konkurencja produktów wytwarzanych przez przemysł albo konkurencja produktów rolnych z krajów o niższych kosztach produkcji.

LITERATURA

- Kopeć B., 1983. *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych*. Wyd. AR, Wrocław.
- Krusze N., 1976. *Ogólna ekonomika ogrodnictwa*. PWRiL, Warszawa.
- Roczniki statystyczne. 1938-2008. GUS, Warszawa.
- Rychlik T., Kosieradzki M., 1981. *Podstawowe pojęcia w ekonomice rolnictwa*. PWRiL, Warszawa.

CHANGES IN UTILIZATION OF AGRICULTURAL LAND IN POLAND

Summary. The area of agriculturally utilized land, arable area and agricultural area structure with structure of cropland in Poland in 1938-2007 are described in the paper. Furthermore, changes which have occurred during that time in the utilization of arable land and their causes are analysed. With application the Kopec's method, the intensity of management of agricultural production rate was calculated. Finally, the level of intensity was determined.

Key words: agricultural area structure, structure of cropland, arable area, intensity, intensity of management of agricultural production rate, level of intensity

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 31.03.2009

Do cytowania – For citation: Urban S., 2009. Zmiany w użytkowaniu ziemi rolniczej w Polsce. J. Agribus. Rural Dev. 2(12), 257-265.